

ქალთა შრომა და სექსუალობა ქართულ საბჭოთა სოფელში

ავტორი: აია ბერაია

აბსტრაქტი

კვლევის ფოკუსია სოფლად მცხოვრები მშრომელი ქალები და მათი პერსპექტივიდან დანახული და განცდილი საბჭოთა კავშირის, ქართული საბჭოთა სოფლის ისტორია. კვლევის მიზანი ქართულ საბჭოთა სოფელში ქალების ცხოვრების შესწავლა და ქალთა შრომისა და სექსუალობის მნიშვნელობის ანალიზია. საკითხის შესწავლა გეპირი ისტორიების ინტერვიუების ანალიზით ხდება; ინტერვიუები შეიქმნა პუბლიკაციიდან “ქალი საბჭოთა სოფელში: გეპირი ისტორიები”. ინტერვიუ-ნარატივები დამუშავებულია ორგვარი - სინტაგმატური და პარადიგმატური - ანალიტიკური სტრატეგიით, რაც საშუალებას იძლევა, ერთი მხრივ, გამოვლინდეს თხრობის სიუჟეტური ხაზები, მეორე მხრივ კი, ქალების (თვით)რეპრეზენტაცია და მიმართებები მმართველ იდეოლოგიასა და სხვადასხვა ფენომენებთან. ამგვარი ანალიზის შედეგად შესაძლებელი ხდება ქალების ცხოვრების შესწავლა და შრომისა და სექსუალობის კუთხით მათთვის ყველაზე მნიშვნელოვანი მოვლენების გამოკვეთა.

ძირითადი საკვანძო სიტყვები: საბჭოთა სოფელი; ქალები; შრომა; სექსუალობა; გეპირი ისტორიები.

შესავალი

საბჭოთა კავშირი ცნობილი იყო, როგორც “მშრომელთა სახელმწიფო”, თუმცა ქართულ კონტექსტში იშვიათია კვლევები, სადაც სახელმწიფოს ისტორიას უშუალოდ მშრომელთა

პერსპექტივიდან ვეცნობით. აგრეთვე იშვიათია მშრომელი ქალების სხვადასხვა კატეგორიის პერსპექტივაზე დაფუძნებული კვლევა. სოციალური ისტორიისა და ქალთა ისტორიის კვლევისთვის მნიშვნელოვან საფუძველს ქმნის ფონდი “ტასოს” გამოცემების სერია, “ქალთა მესხიერება”, რომლის ფარგლებშიც შეგროვდა და გამოიცა ქალთა ზეპირი ისტორიები. ერთ-ერთი ასეთი პუბლიკაციაა “ქალი საბჭოთა სოფელში: ზეპირი ისტორიები” (2017) (ფონდი “ტასოს” და ჰაინრიჰ ბიოლის ფონდის სამხრეთ კავკასიის რეგიონალური ბიუროს ერთობლივი გამოცემა), სადაც საქართველოს სხვადასხვა რეგიონის მკვიდრი, სოფლად მცხოვრები ასაკოვანი ქალები თავიანთ ისტორიებს ჰყვებიან. სოფლად მცხოვრები ქალები ერთ-ერთი ყველაზე უჩინარი კატეგორიაა ისტორიაშიც და თანამედროვე სოციალურ ცხოვრებაშიც, მიუხედავად იმისა, რომ მათმა შრომამ მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანა საბჭოთა სოფელში სიღარიბის დაძლევაში, თემის გადარჩენასა და წინსვლაში, აგრეთვე ზოგად ეკონომიკურ ზრდაში. კვლევის ინტერესს სწორედ ამ ქალების უნიკალური პოზიცია და ისტორია წარმოადგენს და აგრეთვე, სურვილი, რომ ქალების მიერ გაწეული შრომა შესამჩნევი გახდეს და ისტორიული მესხიერების ნაწილად იქცეს. მეორე მხრივ, ქალების მონათხრობი ცხადყოფს, როგორ აისახებოდა მსოფლიო პოლიტიკისა თუ საბჭოთა პოლიტიკის მოვლენები ცალკეული თემების ცხოვრებაზე და რა გავლენას ახდენდა ამგვარი ცხოვრება ქალთა შრომასა და სექსუალობაზე. მიკრო დონის მოვლენების ასახსნელად საჭიროა მაკრო პოლიტიკური და ეკონომიკური ფენომენების გათვალისწინება და პირიქით, მაკრო მოვლენების შედეგები სწორედ მიკრო დონეზე, კონკრეტული ადამიანების, კონკრეტული ქალების ცხოვრებაში ვლინდება. ქალთა ზეპირი ისტორიები საშუალებას იძლევა, რომ ისტორიული მოვლენები მშრომელი ქალების პერსპექტივიდან ფემინისტური თვალთახედვით გაანალიზდეს.

ჩემი კვლევის მიზანი ქართულ საბჭოთა სოფელში ქალების ცხოვრების შესწავლა, მათი შრომისა და სექსუალობის მნიშვნელობის ანალიზია.

აქვე კიდევ ერთხელ და მკაფიოდ ჩამოვაცალიებე ჰიპოთეზებს:

1. სოფლად მცხოვრები ქალების შრომას მნიშვნელოვანი წვლილი შეჰქონდა თემის გადარჩენასა და სიღარიბის დაძლევაში.
2. მაკროპოლიტიკური მოვლენები აისახებოდა და დიდ გავლენას ახდენდა სოფლად მცხოვრები ქალების შრომისა და სექსუალობის პატერნებზე.

ქალი საბჭოთა კავშირში: ზოგადი მიმოხილვა

ამ ნაწილში მოკლედ მიმოვიხილავ საბჭოთა კავშირის სამუშაო ძალაში ქალების როლს და სოფლად მცხოვრები მშრომელი ქალების პირობებსა და მდგომარეობას.

მერი ბაკლი (1981) მიმოიხილავს ქალების ჩართულობას საბჭოთა კავშირის სამუშაო ძალაში. სამუშაო ძალაში ქალების წილი სულ უფრო და უფრო იზრდებოდა, მაგალითად, 1928 წელს ქალები სამუშაო ძალის 24%-ს შეადგენდნენ, 1981 წლისთვის კი - 51%-ს (ბაკლი 1981, 80). ბაკლი ყურადღებას ამახვილებს იმ დემოგრაფიულ ფაქტორებზე, რომელმაც საბჭოთა კავშირში ქალთა შრომაზე მოთხოვნა გაზარდა. 1910-იან წლებში პირველმა მსოფლიო ომმა, რევოლუციამ და სამოქალაქო ომმა კაცების რაოდენობა შეამცირა, ისე რომ 1926 წელს ქალების რაოდენობა 75.9 მილიონი იყო, კაცებისა კი - 71 მილიონი. 1930-იან წლებში კაცების რაოდენობის შემცირებაზე კოლექტივიზაციამ და რეპრესიებმა იმოქმედა, 1940-იან წლებში კი - მეორე მსოფლიო ომმა. 1939 წელს ქალების რაოდენობა კაცებისას 7.2 მილიონით აღემატებოდა, 1946 წელს - 25.9 მილიონით, 1959 წელს - 20.8 მილიონით, 1969 წელს - 19.3 მილიონით, 1979 წელს - 17.6 მილიონით (ბაკლი 1981, 80). ბუნებრივია, ამხელა სქესობრივმა დისბალანსმა და კაცების დეფიციტმა საბჭოთა კავშირი დამოკიდებული გახადა ქალთა შრომაზე.

მიუხედავად ქალთა მზარდი ჩართულობისა სამუშაო ძალაში, ინდუსტრიაშიც და სოფლის მეურნეობაშიც, ისინი ძირითადად დაბალკვალიფიციურ, ხელით შესასრულებელ სამუშაოებზე

საქმდებოდნენ და იშვიათად იკავებდნენ მაღალ პოზიციებს (ბაკლი 1981). ბაკლის მიხედვით, განსაკუთრებით მძიმე იყო სოფლად მცხოვრები ქალების მდგომარეობა. სოფელში კაცები ხშირად მექანიზებულ სამუშაოს ასრულებდნენ, ქალების სამუშაო კი ძირითადად ფერმის ცხოველების მოვლას, წველას და მინდორში მუშაობას მოიცავდა, მაგრამ ეს დიდწილად არამექანიზებული შრომა იყო. მაგალითად, 1972 წელს სახელმწიფო ფერმებში მომუშავე ქალთა მხოლოდ 11.3% მუშაობდა მექანიკური აღჭურვილობით (ბაკლი 1981, 85), ნაკლებად ნაყოფიერი სოფლის მეურნეობის ზონის კვლევამ კი გამოავლინა, რომ ქალი კვირაში საშუალოდ 88 საათს მუშაობდა (იქვე). ბაკლის მიხედვით, მძიმე შრომის გამო სოფლად მცხოვრები ქალები უფრო უკმაყოფილონი იყვნენ თავიანთი ცხოვრებით, ვიდრე სოფლად მცხოვრები კაცები, 1970-იან წლებში, სოფლად უმეტესად შუა ხნის და ასაკოვანი ქალები ცხოვრობდნენ. ისინი ახალისებდნენ თავიანთ ქალიშვილებს, რომ ქალაქში გადასულიყვნენ.

პუბლიკაციის “ქალი საბჭოთა სოფელში” წინასიტყვაობაშიც ყურადღება გამახვილებულია იმაზე, თუ როგორ იზრდებოდა ქალის შრომის მნიშვნელობა თემისა და სახელმწიფოსთვის, თუმცა აღწერის გარდა, აქ არის კითხვები, რომლებიც ძიებისა და ანალიზისკენ გვიბიძგებს, რათა გავიგოთ, “თუ რას ნიშნავდა ქალის შრომა პიროვნებისთვის, ოჯახისთვის, საზოგადოებისთვის თუ სახელმწიფოსთვის; რას ნიშნავდა დედობა და მეუღლეობა, ქვრივობა თუ “გაუთხოვრობა”; ანაც - ამ კატეგორიების მიღმა ყოფნა...” (ლეჟავა და სალდაძე 2017, 9).

პუბლიკაციის წინასიტყვაობის ავტორი ნინო ბექიშვილი ყურადღებას ამახვილებს იმაზე, რომ მიუხედავად იმ მძიმე შრომისა, რასაც სოფლად მცხოვრები ქალები გასწევდნენ, მათ არ შეეძლოთ თავიანთ პრობლემებზე საჯაროდ ლაპარაკი. საბჭოთა კავშირში საჯარო სივრცე, მედია იმგვარად იყო რეგულირებული, რომ იქ მხოლოდ სახელმწიფო გეგმების წარმატებით შესრულების ისტორიები და ბედნიერი მშრომელების სახეები ხვდებოდა (ბექიშვილი 2017, 17).

ბექიშვილი წერს, რომ 1930-იან წლებში ქართული სოფელი მეტად ღარიბი იყო. გადარჩენისთვის საჭირო იყო მძიმე შრომა, განსაკუთრებით კი ეს ტვირთი ქალებს აწევებოდა, რომლებსაც ერთდროულად უწევდათ კოლმეურნეობებში მუშაობა, ოჯახის გაძლოლა და შვილებზე ზრუნვა. ქალების მდგომარეობას კიდევ უფრო ამძიმებდა ის, რომ ისინი ხშირად

იყვნენ მარტონი და მათ სრულად უწევდათ პასუხისმგებლობის აღება ბავშვებსა და მოხუცებზე, რადგან, როგორც ზემოთაც აღინიშნა, სხვადასხვა მოვლენების (რეპრესიები, ომი) შედეგად საბჭოთა კავშირში კაცების რაოდენობა მცირდებოდა.

გარდა ამისა, სოფლებში ქალთა ემანსიპაციის იდეოლოგია პრაქტიკულად არ არსებობდა. ქალები ეგუებოდნენ რეპროდუქციის პატრიარქალურ სტრუქტურას, ხშირად მათ არ ჰქონდათ მშობიარობისთვის ადეკვატური პირობებიც, აჩენდნენ ბავშვებს სახლში, ექიმისა თუ ბებიაქალის გარეშე (ბეჩიშვილი 2017).

კოლექტივიზაცია, პოლიტიკური რეპრესიები, მეორე მსოფლიო ომი - ეს ის მოვლენები იყო, რომელიც გავლენას ახდენდა სოფლად მცხოვრები ქალების მდგომარეობაზე, თუმცა ზოგიერთ მათგანს ასევე პირდაპირ თუ ირიბად შეეხო მასობრივი გადასახლებები, რომელიც სტალინის პერიოდში პოლიტიკური რეპრესიის ერთ-ერთი ფორმა იყო. მაგალითად, 1941 წელს საქართველოდან გაასახლეს გერმანელები, 1944 წელს კი - მაჰმადიანი მესხები. პუბლიკაციაში არის რამდენიმე ინტერვიუ კახეთის სოფლებში მცხოვრებ ავარელ ქალებთან, რომლებიც 1944 წელს ჩეჩნეთში გაასახლეს, 1957 წელს კი ისევ უკან დაბრუნება მოუხდათ (ბეჩიშვილი 2017). ცხადია, ეს მოვლენები დიდ გავლენას ახდენდა ქალების ცხოვრებისა და შრომის პირობებზე.

მიუხედავად ქალების როლის ზრდისა საბჭოთა კავშირის სამუშაო ძალაში, ამას (ცენტრალიზებული) გადანყვეტილებების მიღებაში ქალთა ჩართვა ან ქალთა არსებითი ემანსიპაცია არ მოუტანია. პირიქით, ქალების ბედს დიდწილად განსაზღვრავდა მსოფლიო პოლიტიკის მოვლენები ან/და სახელმწიფოს ცენტრალიზებული გადანყვეტილებები, რისთვისაც წინააღმდეგობის გაწევის საშუალება მათ არ ჰქონდათ. სოფლად მცხოვრები ქალები ძირითადად ეგუებოდნენ თავიანთ ბედს და შრომობდნენ გადარჩენისა და მინიმალური კეთილდღეობისთვის.

მეთოდოლოგია

1. ზეპირი ისტორია, როგორც კვლევის მეთოდი და ანალიტიკური სტრატეგიები

თხრობა, ისტორიების ზეპირი გადაცემა ათასწლეულებს ითვლის, თუმცა ზეპირი ისტორია, როგორც კვლევის მეთოდი, დაახლოებით 70 წლისაა, კიდევ უფრო მცირე, დაახლოებით ათწლიანი ისტორია აქვს ამ მეთოდს საქართველოში. ზეპირი ისტორია, როგორც კვლევის მეთოდი, გულისხმობს წარსულის კვლევის მიზნით ადამიანის ინტერვიუებას, მონათხრობის ჩანერას, შენახვას ან/და გაშიფვრას. საბჭოთა კავშირის პერიოდში ამგვარ ინტერვიუებს ლინგვისტები და ეთნოგრაფები იწერდნენ ხოლმე, მაგრამ მათი მიზანი ენის ან ყოფის კვლევა იყო და არა წარსულისა თუ მესხიერების (ბექიშვილი 2017).

როგორც ითქვა, საქართველოში დამკვიდრდა ზეპირი ისტორია, როგორც მეთოდი; თონდი “ტასოს” ძალისხმევით გროვდება და გამოიყვამ ისტორიები, თუმცა ანალიზის გარეშე არსებულ ცალკეულ ნარატივებს დასრულებულ კვლევად მაინც ვერ მივიჩნევთ. ზეპირი ისტორიების შეგროვებას, როგორც წესი, მოსდევს ხოლმე ანალიზიც. ზეპირი ისტორიის ინტერვიუების ანალიტიკურ სტრატეგიებზე რიჩარდ კანდიდა სმითი (2003) საუბრობს. ის წერს, რომ ამ ინტერვიუებში ერთმანეთს უკავშირდება “პირადი გამოცდილება, კოლექტიური მესხიერება და ისტორიული პროცესები” (2003, 348), მკვლევარის როლი კი ამ ყველაფრის რეკონსტრუქციაა. სხვა ყველა ისტორიული წყაროს მსგავსად, ზეპირი ისტორიის ინტერვიუები შეიძლება იყოს მეტ-ნაკლებად სანდო ან საეჭვო, მოიცავდეს დადასტურებად ან დაუდასტურებელ ინფორმაციებს. მკვლევარს შეუძლია, დაადგინოს ინფორმაციების ნამდვილობა ინტერვიუს შიდა თანამიმდევრულობის შეფასებით, სხვა წყაროებთან შედარებით ან/და ზოგადი ისტორიული კონტექსტის ცოდნით (სმითი 2003, 348). თუმცა მეორე მხრივ, სხვადასხვა უზუსტობები, ანეკდოტები, მეტაფორები შეიძლება შეადგენდეს ნარატივის ფორმას, რომლითაც მთხრობელი თავის გამოცდილებას აშუალებს და გადმოგვცემს. ამრიგად,

მკვლევარმა ყურადღება უნდა მიაქციოს და გაითვალისწინოს თხრობის რეპერტუარი, ფორმა და სტრუქტურა (სმითი 2003).

სმითი (2003) საუბრობს ზეპირი ისტორიის ინტერვიუების ორგვარი - სინტაგმატური და პარადიგმატური - ანალიზის საჭიროებაზე. *სინტაგმატური ანალიზი* ფოკუსირდება სიუჟეტის შექმნის სტრატეგიებზე. სიუჟეტს “უნდა ჰქონდეს დასაწყისი, გარდამავალი წერტილები, საბოლოო გარდატეხის წერტილი და დასკვნა/დასასრული.” (2003, 355). სიუჟეტის შექმნის დროს ხდება ზოგიერთი მოვლენის გამორჩევა და მნიშვნელოვნად მონიშვნაც (იქვე). სიუჟეტში დესკრიფცია შერწყმულია ეთიკურ შეფასებებთან, აგრეთვე, მოვლენების დალაგებაც და ეთიკური შეფასებებიც დამოკიდებულია და გამომდინარეობს იმ დასკვნიდან, რისკენაც მიდის მთხრობელი.

შესაბამისად, მოცემულ კვლევაში, სინტაგმატურ ანალიზს მთხრობელთა სიუჟეტებზე დაკვირვებით გავაკეთებ. საკვანძო კითხვები იქნება: საიდან იწყება თხრობა, რა წერტილებს მონიშნავს და გამოარჩევს მთხრობელი, რა არის გარდატეხის წერტილი და როგორია ის დასასრული, საითკენაც ლოგიკურად მიდის მთხრობელი? რა მიმართებაშია ეთიკური შეფასებები დასკვნასთან/დასასრულთან?

პარადიგმატური ანალიზი ფოკუსირდება განმეორებად სიმბოლოებზე და სხვა მოტივებზე, რომელიც შეადგენს ნარატივს (სმითი 2003, 357-358). ამ შემთხვევაში შეიძლება შეგვხვდეს მეტაფორები, გამონაგონი ამბები ან პერსონაჟებიც, რაც ეხმარება მთხრობელს თვითრეპრეზენტაციასა და ეთიკურ შეფასებებში. თვითრეპრეზენტაციის შესწავლისას მნიშვნელოვანია, გავითვალისწინოთ *იდენტობასა და სუბიექტურობას* შორის შესაძლო კონფლიქტები, რაც შეიძლება გამოვლინდეს ინტერვიუებში. სმითი და სხვა მკვლევარები თქვამენ, რომ ქალების შემთხვევაში ეს კონფლიქტი ხშირად შეიძლება გამოვლინდეს: ქალთა სიუჟეტები და პარადიგმატური კოდები შესაძლოა დომინანტური, მასკულინური იდეოლოგიის შესაბამისი იყოს, მაგრამ ამის უკან შეიძლება აღმოვაჩინოთ ჩახშობილი ამბები,

იმედგაცრუებები და უკმაყოფილება. ამ კონფლიქტის გამოვლენა შესაძლებელია სიუჟეტებზე, ასევე გარკვეულ კოდებსა და სახე-ხატებზე დაკვირვებით (სმითი 2003).

იდენტობისა და სუბიექტურობის კონფლიქტის საკითხის გავრცობა, რასაკვირველია, შესაძლებელია სხვა საკითხებზეც: საბჭოთა სოფელში მცხოვრები მშრომელი ქალების შემთხვევაში შეიძლება დავაკვირდეთ, თუ როგორ გამოიხატება მათი იდენტობა (იდეოლოგია) სახელმწიფოსა და იმ სხვადასხვა მოვლენებთან მიმართებაში, რომელიც გავლენას ახდენდა მათ ცხოვრებაზე და მეორე მხრივ, რამდენად ჩანს მათში რაიმე განსხვავებული სუბიექტურობა, რაც ამ იდენტობასთან დაპირისპირებასა და უთანხმოებაშია? იდენტობის მნიშვნელოვანი ასპექტებია შრომა და სექსუალობაც. აქაც შესაძლებელია მსგავსი კითხვის დასმა: როგორ ახდენენ ქალები თვითრეპრეზენტაციას, როგორც მშრომლები ან/და სექსუალური/რეპროდუქციული აქტორები? რამდენად შეინიშნება რაიმე არაერთგვაროვნება ან კონფლიქტი ამ რეპრეზენტაციებში?

მოცემული კვლევის შემთხვევაში პარადიგმატული ანალიზით ამ კითხვებზე პასუხის გაცემას ვეცდები, ისევე როგორც ნარატივებში სხვადასხვა ხშირად გამოყენებული სიმბოლოებისა და მოტივების აღმოჩენას და მათი მნიშვნელობის ახსნას.

2. კვლევის პოპულაცია და შერჩევა

პუბლიკაცია “ქალი საბჭოთა სოფელში: ზეპირი ისტორიები” მოიცავს 17 ინტერვიუს მესხეთის, შიდა ქართლის, ფშავის, სამეგრელოს და კახეთის მაცხოვრებლებთან. 16 ინტერვიუს რესპონდენტია ქალია, 1 ინტერვიუსი - კი კაცი, რომელიც თავისი დედის ისტორიას ყვება. როგორც ბეჩიშვილი (2017) აღნიშნავს, რესპონდენტთა საშუალო ასაკი დაახლოებით 80 წელია. მათი უმეტესობა მომსწრეა მძიმე ისტორიული მოვლენებისა, როგორც იყო კოლექტივიზაცია, რეპრესიები, მეორე მსოფლიო ომი და გადასახლებები. ინტერვიუებში

გადმოცემული ისტორიები დაახლოებით 60 წელს მოიცავს - 1930-იანი წლებიდან 1990-იანი წლების ჩათვლით (ბეჭიშვილი 2017, 18).

მოცემული კვლევის შემთხვევაში, კვლევის პოპულაცია და შერჩევის ჩარჩო ხსენებული 17 ინტერვიუა. კვლევის მცირე მასშტაბებიდან გამომდინარე, ყველა ინტერვიუს გაანალიზება ვერ მოხერხდა, გადავწყვიტე, გამომეყენებინა შერჩევის ის მეთოდი, რომელიც ძირითადად რაოდენობრივ კვლევებში გამოიყენება - სისტემური შერჩევა.¹ შერჩევის ჩარჩო - 17 ინტერვიუ უკვე მოცემული იყო, გადავწყვიტე, რომ შევარჩევდი 6 ინტერვიუს. შემდეგ მივყვე სისტემური შერჩევის პროცედურებს (იხ. დე ვაუსი 2002, 88) და ამგვარად შევარჩიე შემდეგი ექვსი ინტერვიუ/რესპონდენტი: ალათო გვარამაძე (მესხეთი), ეთერ გოგინაშვილი (შიდა ქართლი), მარგო ნაყური (ფშავი), ბაგრატ (ბადრი) ახალაია (სამეგრელო), გულხანუმ ჩოფანოვი (კახეთი) და რაუზანათ იბრაგიმოვი (კახეთი).

ზეპირი ისტორიების ინტერვიუების ანალიზი

1. სინტაგმატური ანალიზი

თითოეული ამბისა და ქალის შემთხვევაში შესაძლებელია გამოიყოს შემაჯამებელი კოდი, რომელსაც მას მივანიჭებთ: ალათო გვარამაძის შემთხვევაში ის წარმოგვიდგება, როგორც *“შრომაში დაბერებული”*; ეთერ გოგინაშვილის ამბავში განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს *ოჯახის ძალა*; მარგო ნაყურის ნარატივში *ცხოვრება წარმოდგენილია, როგორც თავგადასავალი*; ბადრი ახალაია, დედის, ლუბა კონჯარიას შესახებ ყვება, როგორც *“სოფელში ჩარჩენილი” ქალის შესახებ*, რამაც მას გასაქანი არ მისცა; გულხანუმ ჩოფანოვისა და რაუზანათ იბრაგიმოვის ამბებში იკვეთება გადასახლებების შედეგები და ტრავმები, ნარატივები განსაზღვრულია *“აქეთ-იქით წონილის”* ან/და *“სახლის ძიების”* თემებით.

ეს კოდები შეგვიძლია მივიჩნიოთ იმ სიუჟეტების დასათაურებად, რომელთაც მოხრობელები ავითარებენ. ნარატივებში საწყისი და გარდატეხის წერტილები, დასასრულები ერთმანეთს სწორედ ამ კოდების ქვეშ უკავშირდება.

უფრო დეტალურად განვიხილავ რესპონდენტთა მონათხრობსა და სიუჟეტებს. უმეტეს შემთხვევაში, რესპონდენტები თხრობას იწყებენ თავიანთ მშობლებზე საუბრით, ახსენებენ ბავშვობას, თუმცა ეს ერთგვარი ბაზისური შესავალი წერტილია და ხშირ შემთხვევაში არ არის მჭიდრო კავშირში ამბების დანარჩენ ნაწილთან, სადაც რესპონდენტების ცხოვრება მშობლებისა და მათი ცხოვრებისგან დამოუკიდებელი ხდება. მშობელი (დედა) და ნათესავები მნიშვნელოვან პერსონაჟებად რჩებიან მხოლოდ ეთერ გოგინაშვილის შემთხვევაში, რომლის ნარატივში წარმართველი სწორედ ოჯახის ერთობის ძალია.

ალათო გვარამიძის ისტორიაში მთავარი გარდატეხის წერტილი ქმრის გარდაცვალებაა. იგი ახალგაზრდა, 18 წლისა, თავის სურვილის საწინააღმდეგოდ დაქორწინდა: “რალა მექნა, მამაჩემის სიტყვას მე არ გავტყობდი” (2017, 59), მაგრამ ქმარი მალევე გარდაიცვალა, ისე რომ ალათოს შვილის დაბადებას ვერ მოესწრო. ალათომ მტკიცედ გადაწყვიტა, რომ მეორედ აღარ “გათხოვდებოდა”. ამ გადაწყვეტილებამ იქონია გავლენა იმაზე, რომ მთელი ენერჯია შრომაში ჩაედო. ის 36 წლის განმავლობაში მუშაობდა მწველავად სახელმწიფო ფერმაში. ის ყვება, რომ მუშაობდა იმისთვის, რათა თავისი სახლი აეშენებინა. ალათო მუდამ ორმაგი დატვირთვით შრომობდა, მათ შორის, მძიმე პირობებშიც, მთაში, ზამთარში. იგი აღნიშნავს, რომ სხვა “გოგოებმა” (თანამშრომლებმა) დიდხანს ვერ გაძლეს, ზოგმა რამდენიმე წელი იმუშავა, მაგრამ 36 წელი მხოლოდ ალათომ. ალათო ამგვარ თავგადადებას სწორედ უქმრო ქალის სტატუსით ხსნის: “რო აი, ხალხის სასაცილო არ გავმხდარიყავი, ორმაგს ვაკეთებდი.” (60), “რისკი გავწიე და რო არ გავთხოვდი, ხალხის სასაცილო მე არ გავხდები მეტეჟი.” (61). ამას მოსდევს შრომის ოფიციალური დაფასების (გაზეთებში, საპატიო დაფაზე მოხვედრა), გავლენის მოპოვების (სხვადასხვა დროს იგი იყო რაიონის არჩეული დეპუტატი და ნათესი მსაჯული) და სახლის აშენების ამბები. ალათო ხაზს უსვამს, რომ სახლი მხოლოდ თავისი შრომით აიშენა. “ბევრი კაციანი ქალები იყვნენ, შვილებიც ჰყავდათ რამე, მაგრამ ჩემნაირად სახლი არავის არ

გაუკეთებია.” (63). თხრობა ლოგიკურად მიდის დასკვნით ნაწილამდე, სადაც ალათო ფიგურირებს, როგორც “შრომაში დაბერებული”, მარტოხელა ქალი, რომელმაც თემის/სოფლის პატივისცემა შრომით მოიპოვა: “აი, გოგოებიც იტყვიან, აი, სოფელშიც რომ შეეკითხო, ჩემზე ცუდს კაციშვილი ვერ იტყვის. შრომაში ვარ დაბერებული” (63); “მე მგონი, ამ სოფელში რომ მოიკითხო, არავინ ჩემზე ცუდს არ იტყვის და თუ თქვა ცუდი, შურით იქნება.” (68). ამ ნარატივში ჩანს საზოგადოებრივი წნეხი, რომელსაც უქმრო ქალი განიცდიდა, ალათო გრძნობდა, რომ მას მუდამ უნდა ემტკიცებინა, “გათხოვებაზე” უარის თქმა სწორი გადაწყვეტილება იყო. მას უნდა “ეკეთებინა ორმაგი” და მეტიც, სხვებზე უკეთესი სახლი უნდა აეშენებინა, სხვა შემთხვევაში მას შეიძლება დაეკარგა პატივისცემა, გამხდარიყო მოწყვლადი და “სასაცილო”. ამიტომ ალათოს ცხოვრების მთავარი მონაპოვარი სოფლის პატივისცემა და “შრომაში დაბერება” გახდა.

ეთერ გოგინაშვილის ნარატივში ერთი გარდატეხის წერტილი არ გამოიყოფა. ეთერი დაიბადა მრავალშვილიან ოჯახში, მის მშობლებს შვიდი შვილი ჰყავდათ. მისმა დაქვრივებულმა დედამ, ომისშემდგომი გაჭირვების პერიოდში მაინც მოახერხა, რომ შვიდივე შვილს განათლება მიეღო და სპეციალობა ჰქონოდა. ეთერი 30 წლის განმავლობაში მოლარე-მოანგარიშედ მუშაობდა ჯერ “კანტორაში” (კოლმეურნეობის და სოფლის საბჭოს შენობა), შემდეგ კლუბში. ეთერი თავადაც მრავალშვილიანი დედაა, ჰყავს ოთხი შვილი. მისი ცხოვრება განსაზღვრული იყო დედასთან, ნათესავებთან და შვილებთან კავშირებით. ეთერი განსაკუთრებულად აფასებს დედის ღვაწლს, რომ მან შვილებისთვის განათლების მიცემა მოახერხა: “დედაჩემმა ყველას ცოდნა მოგვცა, იმ განათლებულმა იმანა, სახელოვანმა დედაჩემმა.” (107). დედა, თინათინ ქუმარიტოვი ეთნიკურად ოსი იყო. ვფიქრობ, გარდატეხის წერტილად შეიძლება განათლების მიღება ჩაითვალოს, რადგან ამის შედეგად ეთერმა და მისმა და-ძმებმა ძალა შეიძინეს. საინტერესოა, რომ მიუხედავად მრავალშვილიანობისა, “გათხოვების” თემა ამ ნარატივში არ ფიგურირებს და ქმარი თხრობის ბოლოს ჩნდება. ეთერი აღნიშნავს, რომ იგი მუშაობდა, ვაჭრობდა რუსეთში, მუშაობდა ადგილობრივადაც ფერმაში, მაგრამ კიდევ ერთი გარდატეხის წერტილია ინსულტის შედეგად ქმრის ლოგინად ჩავარდნა. ეთერი მას 14 წლის განმავლობაში უვლიდა, რაც მისთვის და მისი ოჯახისთვის მძიმე ემოციური გამოცდილება იყო: “ალარც მე

ვარგევარ და აღარც ჩემი შვილები. აბა, თოთხმეტი წელი, აი, ესე კისერში წამკიდებდა ხელს და კალიასკაში [ეტლში] გადავიყვანდი, ვადმოვიყვანდი.” (109). კიდევ ერთი გარდატეხის და ამავდროულად დასკვნითი ნაწილია იმ კონტაქტების დაკარგვა, რაც ეთერს და მის ოჯახს ცხინვალში ჰქონდათ - იქ იყვნენ დედისა და ქმრის ნათესავეები. “ცხინვალმა ძალიან გული დაგვწყვიტა... ამოდენა ხალხი დაგვკარგეთ, მეტი წილი ნათესაობა იქა გვყავდა.” (109). ამბავი სრულდება ისევ დედაზე საუბრით, რომლის გარდაცვალებისას სამძიმარზე “მთელი ოსეთი” და ქართველებიც მოვიდნენ. ეს ნარატივი შედარებით არათანმიმდევრულია და გააჩნია რამდენიმე გარდატეხის წერტილი, თუმცა იკვეთება ის როლი, რაც ეთერის დედამ შეასრულა შვილების გადარჩენისა და გაძლიერებისთვის, აგრეთვე სხვა ნათესაური კავშირების როლი, რომელიც ოჯახს კრიზისულ პერიოდებში განსაკუთრებულად ეხმარებოდა. საბოლოო წერტილი - ამ კავშირების დიდი ნაწილის დაკარგვა გალარიბებას და დასუსტებას ნიშნავს, რაც მთხრობელისთვის ტრავმულია და იგი საკუთარი ისტორიის მისთვის სასურველ დასკვნამდე მიყვანას ვერ ახერხებს.

მარგო ნაყურის შემთხვევაში გარდატეხის წერტილია “გათხოვება”. იგი ყვება, რომ სკოლაში კარგად სწავლობდა, შემდეგ კი ჰქონდა საშუალება, სწავლა გაეგრძელებინა მამიდას დახმარებით, რომელიც თბილისში საავადმყოფოს გამგე, ექიმი და ლექტორი იყო, მაგრამ თვრამეტი წლისა საკუთარი სურვილით “გათხოვდა” სოფელში, ფშავში, რაზეც დანანებით აღნიშნავს: “ისე მინდოდა სწავლა, მესწავლა რა იქნებოდა, წამოვედი და შავეტენე ამ კაცსა. აბა, რა მინდოდა, მესწავლა!” (130). “გათხოვებას” მოჰყვა მძიმე ცხოვრება, მარგომ ექვსი შვილიდან მხოლოდ ერთი, პირველი გააჩინა საავადმყოფოში, დანარჩენებზე კი შინ, “ლასტურში” (მოწნულკედლებიან სახლში) იმშობიარა. მარგო ყვება, რომ მარტო მუშაობდა და ხელმძღვანელობდა სახლის აშენებას, სანამ ქმარი ცხვარში იყო: “მემრე ეს ბინა დავინწყეთ, მარტოკამ დავინწყე ეს ბინა, თორმეტი მუშა ვამუშავე. ეს გოგო, რომელიც თბილისში მყავს გათხოვილი, ეგ ზურგზე გუდით მეკიდა და არაგვიდან ვედროებით წყალს ვზიდავდი... აი, ამ ჩემი სახლის ქვა სუ ჩემი ხელით არის აგროვილი, ჩემი ხელით მოტანილი...” (132). ბავშვების წამოზრდის შემდეგ მარგომ ფერმაში მწველავად დაიწყო მუშაობა, ნამყოფია ცხვარშიც, სადაც ერთხელ თავისი ქმარი ჩაანაცვლა. მიუხედავად მძიმე შრომისა და პირობებისა, მარგო თავის

ცხოვრებას წარმოადგენს, როგორც თავგადასავალს - მშობიარობის ამბები გადმოცემულია, როგორც ერთგვარად სახალისო და აგრეთვე კომპეტენციის შექმნის ისტორიები. მაგალითად, პირველი მშობიარობის ამბავი გამორჩეულია იმით, რომ მარგო საავადმყოფოში ფეხით ჩავიდა წელამდე თოვლში, რომელსაც ქმარი და ძმა მის წინ ნიჩბებით ხვეტავდნენ, დანარჩენი შვილები კი “ლასტურში” სრულიად მარტო, დამოუკიდებლად გააჩინა. მარგო ხალისით და ხატოვნად ყვება, როგორ იმუშავა ათას ხუთასი ცხვრის მწყემსად და როგორ უვლიდა ცხვარს: “წავიდოდა, შეეფინებოდა ეს ცხვარი ამ ხეობას... ავიდოდი მაღლა სერბედა და თან კალათა, თან საქსოვი, ზურგზე გუდა პურიანი და წავიდოდი, ავიდოდი აი მაღლა, დათვისის მთაზე და საღამოხანი რომ მოვიდოდა, დაბრუნდებოდა ეს ცხვარი...” (133). მარგო ხალისით იხსენებს ყიზლარში (დაღესტანი) სამუშაოდ/სამომგზაუროდ წასვლის ამბავსაც და აღნიშნავს, რომ ძალიან მოეწონა ყიზლარის ტრამალები. აღსანიშნავია, რომ მსგავს “ლირიკულ გადახვევებს” სხვა ნარატივებში არ ვხვდებით. დასკვნით ნაწილში მარგო საუბრობს თანამედროვეობაზე, იმ ცვლილებებზე, რაც საზოგადოებამ განიცადა. იგი ამბობს, რომ ზოგი რაღაც მოსწონს და ზოგი კი არა. მთლიანობაში, მისთვის ცხოვრება ბოლომდე რჩება ერთგვარ თავგადასავლად, იმად, რაც უნდა გამოსცადო.

ბადრი ახალაია ყვება დედის, ლუბა კონჯარიას შესახებ. მის მონათხრობში მთავარი გარდატეხის წერტილია დედის დასახლება სოფელ განმუხურში (ქმრის სოფელში). ლუბა პროფესიით ექთანი იყო, მისი ქმარი კი სამხედრო ოფიცერი. იგი ქმართან ერთად იყო სამხედრო სამსახურში სხვადასხვა ქვეყნებში. მეორე მსოფლიო ომის დაწყებამდე ორივენი დასავლეთ უკრაინაში იმყოფებოდნენ. ომის დაწყებისას ოფიცერთა ოჯახების ევაკუაცია მოხდა, ლუბა ამ დროს ფეხმძიმედ იყო. მისი შვილი ყვება, რამდენჯერმე როგორ გადაურჩა ლუბა სიკვდილს, სანამ საქართველომდე ჩამოაღწევდა. საბოლოოდ, ლუბა აღმოჩნდა პირველი ქალი თავის რაიონში, ვინც ფრონტიდან დაბრუნდა. ქმარი უგზო-უკვლოდ დაიკარგა ომში, ლუბასთვის და მისი შვილისთვის კი შემდეგი კრიზისი იყო ომის დამთავრების შემდეგ - მათ გადასახლების ემინოდათ, რადგან ტყვედ ჩავარდნილების ოჯახებს სახელმწიფო ასე ექცეოდა. ამ “გართულებების” შემდეგ ლუბა შვილთან ერთად დასახლდა ქმრის სოფელში და დაიწყო იქ ცხოვრება, როგორც მარტოხელა ქალმა: “აქ გაუვალე ტყე იყო და აქ დასახლდა

გაჭირვებული. დედაჩემი პირველი იყო, ვინც ამ ქუჩაზე დასახლდა. ტურები მოდიოდნენ თურმე” (183); “დასახლდა აქ დედაჩემი გაჭირვებით, თავისი მეობა, თავისი სინმინდე, ადამიანობა, კოლხური სილამაზე მამაჩემს შესწირა და მე შემომწირა.” (184). მთხრობელი ხაზს უსვამს ლუბას სტატუსს, რომ იგი არ გაყვა არავის, მიუხედავად ბევრი ხელის მთხოვნელებისა, აგრეთვე, ყველა როგორ აწყობდა ლუბა სახლს, როგორ მუშაობდა მინაზე. მთხრობელი ხაზს უსვამს როგორც პირად ასევე საზოგადო სიღარიბეს და მძიმე პირობებს, კოლმეურნეობაში მუშებისთვის ანაზღაურების სიმწირეს და ინფრასტრუქტურის არარსებობას: “ნამუშევარი სამი კალათიდან [სიმინდი] ერთი კალათა იყო შენი. ჰოდა, იპარავდა ხალხი, სად ეყოფოდათ. მერე კოლმეურნეობა მეურნეობად რომ გადაკეთდა, ცოტა სული მოითქვა თუ არა, ან სად იყო გზა, ტალახი, მუხლებამდე ტალახი იყო, ძლივსლა დადიოდა ხალხი.” (185-186). ლუბა შრომობდა, მთხრობელის თქმით, მასაც ისევე აწვებოდა “მონური საქმე”, როგორც სხვა სოფელელ ქალებს, მაგრამ მონათხრობში გამოკვეთილია ლუბას განსხვავებულობა და გამორჩეულობა სხვა ქალებისგან. მთხრობელის თქმით, ლუბა განსაკუთრებულად ლამაზი იყო და სხვა ქალები მას შეტრფოდნენ, გარდა ამისა, მას ჰქონდა მოგზაურობის გამოცდილება, იყო უფრო განათლებულიც, გამოწერილი ჰქონდა გაზეთები და “დღედაღამ კითხულობდა” (186); ლუბა იყო მორწმუნე და ეკლესიურიც, რაც საბჭოთა სოფლის კონტექსტში ასევე მის გამორჩეულობაზე მიანიშნებს. ლუბას ჰქონდა შანსი, ბავშვობაში შვილი თბილისში გაეშვა, საფეხბურთო სკოლაში და თვითონაც გაჰყოლოდა. მთხრობელის (შვილის) თქმით, წლების შემდეგ იგი ნანობდა, რომ ასე არ მოიქცა და სოფელში დარჩა. “სოფელი მაინც სოფელია. სოფელი მაინც ჩავითრევს თავის წუმპეში. იქ [თბილისში] რომ ვყოფილიყავი, ამდენი სტრესი არ გვექნებოდა.” (191). მთხრობელის შეფასებით, ლუბას, როგორც ლამაზი და განათლებული ქალის, ადგილი არ იყო სოფელში, სადაც იგი იჩაგრებოდა და არ ეძლეოდა განვითარების საშუალება. მიუხედავად ამისა, ლუბა “ჩარჩა” სოფელში, გაუძლო შრომასაც და პატრიარქალურ თავდასხმებსაც რეპუტაციაზე.

გულხანუმ ჩოფანოვი ყველა თავისი ბებიის, დალესტანში დაბადებული დიდოელი ლეკის შესახებ. ამ ისტორიის შემთხვევაში გარდატეხის წერტილებია გადასახლება-დასახლებები. ბებია იმ ქალებს შორის იყო, ვინც ჩეჩნეთში გადასახლეს, შემდეგ კი ისევ საქართველოში

დაბრუნება მოუწია. საქართველოში დაბრუნებიდან ბევრი წლის განმავლობაში მას მაინც არ ჰქონდა საცხოვრებელი ადგილი, მუშაობდა სხვადასხვა ადგილას და ამის მიხედვით იცვლიდა საცხოვრებელს: “ჩანთლისყურში რო გადმოვედით ჩვენ, მეთოთხმეტე გადმოსახლებაო... აქეთ-იქით დავწონიალობდითო!” (241). გულხანუმი ყვება იმ გაჭირვებაზე, რაც მის ბებიას დაადგა - ის შვიდი წელი ქვის ქარხანაში მუშაობდა და ურიკებით, ხელით დაათრევდა ქვებს. აღსანიშნავია ნარატივში გაჭირვების დაკავშირება “გათხოვების” საკითხთან, გულხანუმის ბებია ამბობდა, რომ იგი “მარლის კაბაში” “გათხოვდა” და მისი საქორწილო სუფრა მწნილის და ორი მჭადისგან შედგებოდა. მიუხედავად მთელი ცხოვრება გაჭირვებაში ცხოვრებისა, ბებიამ მაინც მოახერხა, რომ გარდაცვალებამდე სახლი ეყიდა თავისი გაზრდილი შვილიშვილისთვის (გულხანუმისთვის), რომელიც მარტოხელა დედაა. დასკვნით ნაწილში გულხანუმი იხსენებს, რომ ბებია მორწმუნე მუსლიმი იყო, მუდამ ლოცულობდა, მარხულობდა და თავსახვევს არ იშორებდა, ასევე აღნიშნავს, რომ ბებია მუდამ განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევდა პირად ჰიგიენას და სისუფთავეს. ჩანს, ბებიასთვის რწმენა და ჰიგიენის ჩვევები იყო ის, რითიც ქმნიდა თავის იდენტობას და ინარჩუნებდა ღირსებას “აქეთ-იქით წონილის”, გაჭირვებისა და მძიმე შრომის პირობებში. ეს ამბები დასკვნით ნაწილში სავარაუდოდ იმის ნიშნად ხვდება, რომ მიუხედავად ყველაფრისა ბებიამ მოახერხა “გადარჩენილიყო” და ყოფილიყო ეთიკური ადამიანი.

რაუზანათ იბრაგიმოვის ისტორიაში მთავარი გარდატეხის წერტილები ჩეჩნეთში გადასახლება და შემდეგ საქართველოში დაბრუნებაა. რაუზანათი ყვება, რომ მეორე მსოფლიო ომის პერიოდში გადასახლდნენ ჩეჩნეთში, სადაც ცხოვრება ჭირდა და გარკვეული საკვები პროდუქტები არ იშოვებოდა: “თეთრი ფქვილი არ იყო, მარტო სიმინდის ჭადი გააკეთებდა.” (271). რაუზანათი “გათხოვდა” და იქვე შეეძინა პირველი შვილი; მუშაობდა ბიბლიოთეკაში, დამატებით ფულს კერვით და სამოყვარულო საქმეებით მოულობდა, თან ავადმყოფ შვილს უვლიდა. რაუზანათი ყვება, რომ სტალინის გარდაცვალების შემდეგ ხრუშჩოვმა გადასახლებული ჩეჩნები სამშობლოში დააბრუნა, ჩეჩნების სახლებში კი ამ დროს საქართველოდან გადასახლებული ავარელები ცხოვრობდნენ, მათ შორის რაუზანათი და მისი ოჯახი. დაბრუნებულმა ჩეჩნებმა თავიანთ სახლში ერთი ოთახი მოითხოვეს, რაუზანათი ამბობს,

რომ ერთი წელიწადი ერთად ცხოვრობდნენ. იგი ყველა, რომ ამის შემდეგ მანაც მოითხოვა დაღესტანში, რომ მათთვისაც მიეცათ საქართველოში, სოფელ მთისძირში დაბრუნების უფლება. მთისძირში დაბრუნებულებს თავიანთი სახლები გაყიდული დახვდათ და იქ ქართველები ცხოვრობდნენ. რაუზანათმა ჩეჩნების მსგავსად სცადა, ერთი ოთახი ეთხოვა, მაგრამ უარი მიიღო. ჩამოსულები იძულებულნი გახდნენ, რომ სოფლის ახლოს, კარვებში დასახლებულიყვნენ. რაუზანათი ამბობს, რომ მუშაობდნენ და “არა უშავდათ”, მაგრამ იმედგაცრუებულია მთისძირის დაკარგვით: “ყველა წამოხვედი, შენ უთხარი: - რას ესენებისთვის [ჩეჩნებისთვის] მიეცა თავის რესპუბლიკა, ჩემი მთისძირი ჩემთვისაც უნდა მიეცეს!” (275). ნარატივში დროდადრო ამოტივტივდება ხოლმე მღელვარება მთისძირთან დაკავშირებით. დასკვნით ნაწილში რაუზანათი იხსენებს, როგორ შესთავაზეს დაღესტანში წასვლა და იქ დასახლება, როდესაც საქართველოში დაბრუნებულები ჯერაც კარვებში ცხოვრობდნენ, მაგრამ ოჯახის უფროსმა წევრებმა უარი თქვეს და სიმბოლურად მინა შეჭამეს: “მერე ჩემი ბებერი ხალხი მთისძირიდან მინა აიღებს, ჭამოს: - არა, ეს ჩემი მინაა, მე იქ არ წავალ დაღესტანში უკან, არ წავალ!” (279). რაუზანათი აღნიშნავს, რომ საბოლოოდ დასახლდნენ საქართველოში და მან აქ კიდევ ოთხი ბავშვი გააჩინა. ბოლოს ის კიდევ ერთხელ ამბობს, რომ მთისძირი და საქართველო მისი სამშობლოა და არსად წასვლას არ აპირებს და ამ აზრს განამტკიცებს იმით, რომ მისი დედის და შვილის საფლავები აქ არის. ეს ნარატივი განსაზღვრულია სახლისა და სამშობლოს ძიების თემით. გადასახლება და გადმოსახლება, გაურკვევლობა კუთვნილ საცხოვრებელ ადგილთან დაკავშირებით, უსახლკარობა მთხრობელში ემოციურ ქაოსს იწვევს. საბოლოოდ, იგი ეჭიდება სოფელ მთისძირს, ადგილს სადაც დაიბადა - სწორედ ეს არის მისი კუთვნილი მინა, რაც თხრობაში განმტკიცებულია მინის შეჭმის აქტით და ოჯახის წევრთა საფლავებით, რომელიც ამ მინაშია.

ამრიგად, ქალების ისტორიებში გარდატეხის წერტილები, დასასრული და მთლიანი სიუჟეტები, ბუნებრივია, სხვადასხვაგვარია, თუმცა გვხვდება მსგავსებებიც. სხვადასხვა სახით და გამოვლინებით, მაგრამ ყველასთვის საერთოა დედობა, ოჯახის წევრებზე ზრუნვა და მუშაობა. გარდა ამისა, მსგავსება შეიძლება დავინახოთ ალათო გვარამაძესა და ლუბა კონჯარიას შორის, რომლებმაც უარი თქვეს მეორედ “გათხოვებაზე”; აგრეთვე გულხანუმ ჩოფანოვის ბებიასა და

რაუზანათ იბრაგიმოვს შორის, რომლებმაც გადასახლებები გამოსცადეს და საქართველოში საკუთარი სახლი არ ჰქონდათ.

2. პარადიგმატული ანალიზი

როგორც ვნახეთ, ქალები უმეტეს შემთხვევაში თავად ყვებიან თავის ისტორიებს, ორი ქალის შემთხვევაში კი მათ ამბავს მათი შვილისა და შვილიშვილისგან ვიგებთ. ასეა თუ ისე, ამ ქალებიდან ყველა მოესწრო სტალინის მმართველობას, მეორე მსოფლიო ომს, ალათო გვარამაძე შეესწრო მაჰმადიანი მესხების გადასახლებას, გულხანუმ ჩოფანოვის ბებია და რაუზანათ იბრაგიმოვი კი თავად იყვნენ გადასახლებულები. ამ მოვლენებთან მიმართებაში განვიხილავ, თუ როგორ ხდება ქალების (თვით)რეპრეზენტაცია, როგორ აიგება ქალების იდენტობა და იდეოლოგია და რა სახის კონტლიქტები იკვეთება მათში.

ქალების უმრავლესობას სტალინი “უყვარდა” ან “მოსწონდა” მაინც. აღსანიშნავია, რომ ეს სიმართლეა ეთნიკურად ქართველი ქალების შემთხვევაში, ხოლო გულხანუმ ჩოფანოვი სტალინს საერთოდ არ ახსენებს, რაუზანათი კი გაკვრით მოიხსენიებს ნეიტრალურ კონტექსტში. რაც შეეხება ქართველ ქალებს, სტალინი მათთვის შორეული თაყვანისცემის საგანია - მარგო ნაყური სტალინის სიყვარულს იმით ხსნის, რომ იგი “სტალინის დროს” გაიზარდა და ბავშვობაში სულ სტალინზე მღეროდნენ და ლექსებს ამბობდნენ; ლუბა კონჯარიას სტალინი “არ უყვარდა”, მაგრამ “მოსწონდა, დისკიპლინა რომ ჰქონდა” (193), ალათო გვარამაძე კი ამბობს: “სტალინი მიყვარდა, რას მერჩოდა რო?” ამრიგად, სტალინის სიყვარულს ქალებისთვის სახელმწიფოს წესრიგთან კონფორმულობის და კულტურასთან ერთობის მნიშვნელობა აქვს, თუმცა “სტალინის საქმეებზე” ეთიკური შეფასებები წინააღმდეგობრივია. მაგალითად, ალათო გვარამაძე ამბობს, რომ გაბრაზდა სტალინზე, როდესაც მისი სოფლიდან მისი მეზობელი მაჰმადიანი მესხები გადაასახლეს: “ეს ხალხი რო მიხვეტ-მოხვეტა, მაგაზე გული მამივიდა” (58), მარგო ნაყურიც აღნიშნავს, რომ ბრაზდება, როდესაც ახლა რეპრესიებისა და სხვა ამბების შესახებ ესმის. თუმცა ალათოც და მარგოც

ცდილობენ გაამართლონ ეს ქმედებები - ალათო ამბობს, “თათრები” [მაჰმადიანი მესხები] რომ არ გადაესახლებინათ, ისინი გამრავლდებოდნენ და ქართველები კი ცოტანი ვართო, მარგო კი ამბობს, ვერ დავიჯერებ, რომ სტალინი უდანაშაულო ხალხს ხვრეტდაო: “ალბათ რაღაცა დააშავეს, ალბათ, უღალატეს, მტრის მხარეზე გადავიდნენ, თუ რა მოხდა, რას გავიგებთ ჩვენ.” (136-137). ამგვარი შეფასებებით ქალები ცდილობენ შეინარჩუნონ ცხოვრებისეული იდენტობა, რომელიც სტალინის სიყვარულს, სახელმწიფოს მიმართ კონფორმულობას და ცენტრალიზებულ გადანყვეტილებებთან შეგუებას მოიცავდა. ეს არცთუ გასაკვირია, რადგან ახლა სტალინის წინააღმდეგ რადიკალური აჯანყება მათი განვლილი ცხოვრების მნიშვნელოვან მონაკვეთებს გადააფასებდა და სრულიად სხვა ეთიკური პრიზმიდან განსჯის საჭიროებას წარმოქმნიდა. ქალების ამ შეფასებებში ვხედავთ იმასაც, რომ ეთიკური შეფასებების საფუძველად იქცევა მითები და ვარაუდები (დემოგრაფიული პრობლემა, სახელმწიფო ღალატი).

მეორე მსოფლიო ომის პერიოდზე ქალები საუბრობენ, როგორც გაჭირვების პერიოდზე, იხსენებენ, რომ ხანდახან ოჯახი იქ გადასახლდებოდა, სადაც მეტი საჭმელი ან სამუშაო იშოვებოდა. ომთან უფრო ახლო და თვისებრივად განსხვავებული შეხება ჰქონდა ლუბა კონჭარიას: მისი ქმარი სამხედრო ოფიცერი იყო, თავად კი ექთანი და ომის დაწყების დროს ორივენი უკრაინაში მსახურობდნენ. ვვაკუაციის დროს ლუბა სამხედრო ქალაქიდან ორთვალით გამოიქცა, გადაურჩა დაბომბვებს და მიაღწია გემამდე. თუმცა გზაში გემმა ჩაძირვა დაიწყო. მთხრობელის თქმით, ლუბა გადაარჩინა ერთ-ერთმა თანამგზავრმა ქალმა, რომელსაც თან ორი შვილი ჰყავდა და ერთი ლუბას მისცა (მაშველებს პირველ რიგში ბავშვიანი ქალები გადაჰყავდათ). მთხრობელი (ლუბას შვილი) იხსენებს საბჭოთა ტირანიას - საბჭოთა ოფიცრებს ნაბრძანები ჰქონდათ, ტყვედ ჩავარდნის შემთხვევაში თავი მოეკლათ. ომის შემდეგ საბჭოთა სახელმწიფო უკან დაბრუნებულ “დაუმორჩილებელ” ტყვედჩავარდნილებს (განსაკუთრებით ოფიცრებს) და მათ ოჯახებს სჯიდა. მთხრობელი იხსენებს თავის მეზობელს. რომელიც ტყვეობიდან დაბრუნდა და თვრამეტი წელი შახტში მუშაობა აიძულეს. ტყვედ ჩავარდნილების ოჯახებს კი გადასახლებით სჯიდნენ. ამას ელოდა ლუბა 1947 წელს: “1947 წელშიც აღიალა [საბანი] ჰქონდა შეკრული დედაჩემს, ერთი კვირის

განმავლობაში იმ ადიალაზე, იმ ფუთაზე იჯდა და ღღე და ღამ ტიროდა... ეგზეკუციასავით იყო მაშინ, ყოველ წუთს ველოდებოდი გადასახლებას..." (180). საბოლოოდ, ლუბა და მისი შვილი გადასახლებას გადაურჩნენ, მაგრამ შვილის თქმით, ლუბამ ბევრი ტანჯვა გამოიარა, ნერვიულობისგან თორმეტგოჯა ნაწლავის წყლული დაემართა და ოპერაცია დასჭირდა. ომი ფიგურირებს, როგორც ტრავმული და მძიმე გამოცდილება, განსაკუთრებით ლუბასთვის, რომელიც არა მხოლოდ მტრული ძალისგან გადაურჩა სიკვდილს, არამედ საკუთარი სახელმწიფოს უსამართლობაც გამოსცადა. აშკარაა, რომ ომთან დაკავშირებული მოვლენები ქალებისთვის ბედისწერასავით იყო, ისინი მხოლოდ გადარჩენისთვის იბრძოდნენ და ამ მოვლენებისთვის წინააღმდეგობის გაწევა არ შეეძლოთ.

ამ ამბებში ომის მსგავსად, გადასახლებაც იმგვარ მოვლენად წარმოგვიდგება, რომელიც მთლიანად ცვლიდა ქალთა ცხოვრებას, თვითონ კი მის წინააღმდეგ არანაირი გავლენის მოხდენა არ შეეძლოთ. მაგალითად, ალათო გვარამაძე იხსენებს, როგორ წაიყვანეს მათი სოფლიდან მაჰმადიანი მესხები, სოფელში ჯარი ჩააყენეს და ქართველებს გარეთ გასვლის საშუალებას არ აძლევდნენ: "...ჯარი ჩადგა და არც იმათ არ იცოდნენ, რა მოხდა. ოცდაათხ საათში დაიცალა სოფელი, ვის რას მოეხმარებოდი, გახვიდოდი, ტყვიას გესროდნენ." (57-58). გულხანუმ ჩოფანოვის ბებუის ისტორიაში გადასახლება ტანჯვას და გადარჩენისთვის ბრძოლას უკავშირდება. ბედისწერასავით მიიღო ჩეჩნეთში გადასახლება რაუზანათ იბრაგიმოვმაც. საინტერესოა, რომ იგი იხსენებს გამსახურდიას პერიოდსაც, როდესაც, მისი თქმით, გამსახურდიას, მისი სოფლიდან ხალხის გადასახლება უნდოდა (სოფელი ეთნიკური უმცირესობებით იყო დასახლებული). მისი მიდგომა ამ შემთხვევაშიც იგივეა, რაც მას საბჭოთა ხელისუფლების შემთხვევაში ჰქონდა - პირდაპირი, აქტიური წინააღმდეგობის გაწევა წარმოუდგენელი იყო. "მერე გამსახურდია მოკლე[ს] ჩეჩენ-ინგუშეთში. რატო, ვინ?! შევარდნაძის და ამის რაღაცები იყო?! არ ვიცი. მერე მე აქ [სოფელში] დარჩა." (276-277). რაუზანათი შორსაა პოლიტიკური ბრძოლის პერიპეტეების ცოდნისგან, არც ის იცის, რა დაემართა გამსახურდიას, მაგრამ გამსახურდიას გადანყვეტილებას შეიძლება, მნიშვნელოვანი გავლენა მოეხდინა მის ცხოვრებაზე.

ქალთა შრომა და სექსუალობა იდენტობისა და იდეოლოგიური გავლენის მნიშვნელოვანი სივრცეებია. განვიხილავ, თუ როგორ საუბრობენ მთხრობელები ამ ფენომენებზე, როგორ ახდენენ (თვით)რეპრეზენტაციას და იკვეთება თუ არა იდენტობასა და სუბიექტურობას შორის კონფლიქტის ტენდენციები.

როგორც სიუჟეტების (სინტაგმატურ) ანალიზში ჩანს, მთხრობელები ყვებიან იმის შესახებ, თუ რა მძიმე მუშაობა უწევდათ ქალებს ოჯახში, კოლმეურნეობაში, ომის პერიოდში, გადასახლებების პირობებში და ა.შ. შეფასებისას ისინი ხშირად საუბრობენ “ტანჯვასა” და “წვალეზაზე”. ალათო გვარამაძისთვის მუშაობა უკავშირდება დამოუკიდებლობის მოპოვებას და შენარჩუნებას და სოფელში პატივისცემას მოპოვებას, თუმცა, მეორე მხრივ, აღნიშნავს, რომ დიდი “ტანჯვის პატრონია”. “ტანჯვითა მყავს გაზრდილები,” (106) - ამბობს ეთერ გოგინაშვილი შვილებზე. “იცი, რა განვალებულმა და გამწარებულმა ვაკეთე ეს სახლი?!... ერთი ისტორია დაინერება ჩემი თავგადასავალი, დავიჩაგრე, დავიტანჯე, პატარა მოვედი ამათ ხელშია...” (132) - ამბობს მარგო ნაყური, რომელიც ოჯახისთვის შრომობდა და სახლს აშენებდა. “რამდენი ინვალა, თავისი ხელით გააკეთა ტრიფოლიატის ღობეც,” (184) - აღნიშნავს ბადრი ახალაია დედის მიერ სოფელში დასახლების შესახებ თხრობისას. მუშაობა, ერთი მხრივ, თავის გადარჩენის, სხვებზე ზრუნვის, საკუთარი ღირებულების შექმნის საშუალებაა, თუმცა, მეორე მხრივ, აქ თავს იჩენს პროტესტი და ერთგვარი მიმართულებაც, რომელიც მუშაობას ჩაგვრას უკავშირებს. “ტანჯვა” ამ პროტესტის გამოხატვის საკვანძო სიტყვა აღმოჩნდა.

სექსუალობასთან დაკავშირებით ნარატივებში იკითხება ორი ძირითადი ხაზი: ერთი “გათხოვებას” და შვილების ყოლა-გაზრდას უკავშირდება, მეორე კი სექსუალურ შევიწროებას და ჩაგვრას, რომელიც უქმრო ქალებს ეხებოდა. შეიძლება ითქვას, რომ ქმრისა და შვილების ყოლა ძირითადად სექსუალური წარმატების მოდელად არის განხილული, მაგრამ ქალების ნაწილი ამ მოდელს არ იზიარებს, როდესაც “გათხოვებას” ეწინააღმდეგება ან ამ ნაბიჯის მართებულობას სადაოდ ხდის. ამგვარად, ალათო გვარამაძეს თავიდანვე არ სურდა დაქორწინება, მაგრამ მამის ნებას წინ ვერ აღუდგა. “მერე, ნეტა არ გამხსნოდა, ბედი გამეხსნა, თვრამეტი წლისა გავხდი და გამათხოვეს,” (58) - ამბობს. მერე, როდესაც “ბედმა არ გაუღიმა”

და ქმარი გარდაიცვალა, ალათომ მეორედ “გათხოვებაზე” კატეგორიული უარი თქვა. საინტერესოა, რომ ალათო არ განმარტავს, რატომ არ სურდა წარმატების ამ მოდელში მონაწილეობა, პირველ ჯერზე მას უბრალოდ არ სურდა დაქორწინება და შემდეგ კი, “ეს ზედმეტი იყო”. ანალოგიურად, უარი თქვა მეორედ “გათხოვებაზე” ლუბა კონჯარიამაც. ამ შემთხვევაში ჩვენ არ გვაქვს თავად ლუბას მონათხრობი, სადაც მას შეეძლო თავისი მოტივები აეხსნა, მისი შვილის ინტერპრეტაციით კი ლუბა ქმრის ერთგული დარჩა. ამ ორი ქალისგან განსხვავებით, მარგო ნაყურს ქმარი ახალგაზრდობაში არ დაუკარგავს, მაგრამ იგი ეჭვქვეშ აყენებს “გათხოვებასთან” დაკავშირებით თავისი გადანწყვეტილების მართებულობას. იგი ამბობს, რომ უმჯობესი იქნებოდა, სწავლა გაეგრძელებინა და გაყვა თავის ქმარს, რადგან “აბა, თვრამეტი წლისას რა ტვინი აქ.” (130).

ალათოსაც და ლუბასაც ერთი შვილი ჰყავთ, დანარჩენი ქალები, რომლებსაც ქმრები ახალგაზრდობაში არ დაუკარგავთ, მრავალშვილიანები არიან. ამ შემთხვევაში მათი უმეტესობა წარმოგვიდგება შვილებსა და ქმარზე მზრუნველის სახით - მაგალითად, ეთერ გოგინაშვილი და მარგო ნაყური წლების განმავლობაში ოჯახს გარეთ არ მუშაობდნენ, რადგან სახლში ბავშვებს უვლიდნენ; ასევე ეთერ გოგინაშვილი და რაუზანათ იბრაგიმოვი ახსენებენ ლოგინად ჩავარდნილ ქმრებსაც, რომლებსაც უვლიან; რაუზანათი ახალგაზრდობაში ავადმყოფ შვილსაც უვლიდა. შესაბამისად, თვალსაჩინოა, რომ ქმრისა და დიდი ოჯახის ყოლის შემთხვევაში ქალებს თავიანთ თავზე მზრუნველის როლის აღება უწევდათ. ქალები დროდადრო ახსენებენ ტანჯვასა და დიდძალ ემოციურ დატვირთვას, რომელსაც ეს როლი მოითხოვს, მაგრამ დიდწილად მაინც ეგუებიან და ურიგდებიან თავიანთ ხვედრს. “ეხლა ეს კაცი არი ლოგინში, ესეთი არი ცხოვრება, რა უყო?!” - ამბობს რაუზანათი.

სექსუალობის საკითხის მეორე ხაზი, რომელიც უქმრო ქალების ჩავკრას უკავშირდება, ცხადია, ალათოს და ლუბას შემთხვევებშია გამოკვეთილი. ალათო იხსენებს: “ბევრი ტანჯვა გამოვიარე, უპატრონო ქალს ზოგი ქვას მესროდა, სიტყვას მესროდნენ, ეს რო უპატრონოა, ვინ იცის, ვის ყვარობს ან ვისთან დადის.” (61). ლუბა კონჯარიას შვილიც იხსენებს, რომ მათ სახლს კაცები ქვებს ესვროდნენ, ხან კი სახლის წინ დადგებოდნენ, მეზობლებს ეუბნებოდნენ, რომ

“ლუბასთან იყვნენ” და მისთვის “სახელის გატეხვას” ცდილობდნენ. სოფელში პატივისცემის შესანარჩუნებლად ქალები იძულებულნი იყვნენ, ემტკიცებინათ, რომ საყვარლები არ ჰყავდათ. ლუბას შვილი იხსენებს, რომ დედამისი თავდახრილი დადიოდა, “ზედმეტადაც არ გაიციინებდა” და სხვა. ამგვარად, ქალებს, რომელთა სექსუალობა ქმარზე არ იყო მიბმული, პატრიარქალური თემი სხვაგვარად აკონტროლებდა. ნარატივებში ქალის სექსუალობა მხოლოდ კაცთან მიმართებაში განიხილება, მაგრამ ალათოს და ლუბას შემთხვევებში შესაძლებელია ქალებს შორის კავშირების დანახვაც, რაც ლესბოსური სექსუალობის თუ არა, ლესბოსური კონტინუუმის კატეგორიით მაინც აღინიშნება.ⁱⁱ მაგალითად, ალათო იხსენებს, როგორ ცხოვრობდა ერთ სახლში სხვა მწველავ ქალებთან ერთად და როგორ უყვარდათ “გოგოებს” მასთან დროის გატარება, რადგან ალათო მათ ართობდა. ბადრი ახალაია კი იხსენებს, რომ სოფელში ქალებს ხიბლავდათ და აღატრთოვანებდათ ლუბას სილამაზე: “დარჩელში ქალები ამბობდნენ, ლუბა რომ მოდიოდა კონჯარია, ჩვენ თხილში ჩავწვებოდით და ვუყურებდით, ფერია მოდისო.” (183).

ნარატივებში იდენტობასა და სუბიექტურობას შორის კონფლიქტი თვალსაჩინოა სტალინთან დამოკიდებულებების შემთხვევაში. სტალინის თაყვანისცემა ქალებისთვის იდენტობის შემადგენელი მნიშვნელოვანი ნაწილია, მეორე მხრივ, სტალინის ზოგიერთი გადანწყვეტილება, გადასახლებები და რეპრესიები მათში ბრაზს აღძრავს. ამგვარი დაძაბულობა წინააღმდეგობრივ ეთიკურ შეფასებებს იწვევს. რაც შეეხება მეორე მსოფლიო ომს, გადასახლებებს ან მათ თანმდევ მოვლენებს, ქალებისთვის ეს მხოლოდ საშინელი ბედისწერაა და აქ სხვაგვარი ეთიკური შეფასებების ან ვინმეს პასუხისმგებლობის საკითხი არც დგება. ქალების, როგორც მშრომელების იდენტობა განპირობებულია გადარჩენის, საკუთარ თავზე და ოჯახის ზრუნვის, პატივისცემის მოპოვების საჭიროებებით, თუმცა ასევე სისტემასთან კონფორმულობითაც. კონფლიქტი აქ იკვეთება ქალების პროტესტით, რასაც ისინი “ტანჯვასა” და “წვალეზაზე” ჩივილით გამოხატავენ. სექსუალობის საკითხში ნორმატიულ იდენტობად გვევლინება ქმრიანობა და მრავალშვილიანობა, ის ქალები კი, რომლებსაც ქმრები არ ჰყავდათ, ცდილობდნენ “პატივსაცემი მარტოხელა ქალის” იდენტობა აეგოთ. თუმცა ამ შემთხვევაშიც გვხვდება გარკვეული პროტესტი, საუბარი “ტანჯვაზე”. მთლიანობაში, სისტემის

მიმართ უფრო არაკონფორმულები უქმრო ქალები არიან. დაუმოეჩილებლობა გამოიხატება თავისთავად “გათხოვებაზე” უარის თქმით და აგრეთვე იმ მიმართებებით, რაც მათ შესაძლოა ჰქონოდათ სხვა ქალებთან. ზოგადად, ქალები სისტემის მიმართ დიდწილად კონფორმულები არიან, რაც გასაკვირი არ არის იმ უალტერნატივო იდეოლოგიის პირობებში, რასაც საბჭოთა კავშირი მათ სთავაზობდა; თუმცა ამავდროულად იკვეთება, რომ ბევრ მათგანს შეუძლია ჩავვრის გაცნობიერება, იქნება ეს სახელმწიფოსა და მმართველის ტირანია, თუ სტრუქტურული ჩავვრები შრომასა და სექსუალობაში.

დასკვნა

ზეპირი ისტორიების ნარატივები დიდ ინფორმაციას იძლევა სოფლად მცხოვრები ქალების შრომისა და სექსუალობის შესახებ. თვალსაჩინოა, რომ სისტემა მოითხოვდა, ქალებს ეშრომათ საბჭოთა კოლმეურნეობებში, ფერმებში ან სხვადასხვა დანესებულებებში ძირითადად დაბალკვალიფიციურ პოზიციებზე, ხშირად მძიმე პირობებში. მეორე მხრივ, სისტემისთვის მნიშვნელოვანი იყო ქალის ადაპტირება პატრიარქალურ ოჯახში, მრავალშვილიანობა და ქმრისა და შვილებისთვის რეპროდუქციული შრომის განწევა, რაც ქალის ნორმატიული სექსუალობის ფარგლებში ხდებოდა. სოფლად მცხოვრები ქალები ამ ორი ტიპის შრომას სხვადასხვა განაწილებით და ფორმებით უთავსებდნენ ერთმანეთს.

სოფლად მცხოვრები ქალები სხვადასხვა სახის პროდუქციულ სამუშაოს ასრულებდნენ. მონათხრობებში გვხვდება ქალების შრომის მაგალითები, რომლის შედეგადაც იქმნებოდა სოფლის მეურნეობის ნაწარმი, კულტურული ნაწარმი, სამშენებლო ნაწარმი და სხვა. ამასთან, ვიგებთ იმასაც, რომ ქალები ხშირად “გადაჭარბებით ასრულებდნენ გეგმებს”. ბუნებრივია, ქალების მიერ შექმნილი პროდუქცია ამდიდრებდა თემს და საზოგადოებას, ხელს უწყობდა იმ საყოველთაო სიღარიბის დაძლევას, რაც დამახასიათებელი იყო სოფლისთვის 1930-1950-იან წლებში. გარდა ამისა, ქალების შრომას დიდი წვლილი შეჰქონდა მათი ოჯახების გადარჩენასა

და კეთილდღეობის შექმნაში. განსაკუთრებით აღსანიშნავია იმ ქალების შრომა, რომლებიც ომიანობის პერიოდში უვლიდნენ ბავშვებს, მუშაობდნენ კოლმეურნეობებში, ახერხებდნენ შვილებისთვის განათლების მიცემას; შრომობდნენ გადასახლებების პირობებში; აშენებდნენ სახლებს; უვლიდნენ ავადმყოფ შვილებს და ქმრებს. აღსანიშნავია, რომ ნარატივებში განსაკუთრებით მნიშვნელოვან მოვლენად და მიღწევად არის გამოკვეთილი სახლის აშენება. ქალები აშენებდნენ საკუთარ სახლებს და სრულიად მარტო, დამოუკიდებლად გასწევდნენ ამისთვის საჭირო ფიზიკურ და გონებრივ შრომას. შეგვიძლია სახლის აშენება სიღარიბისა და უმწეობისგან თავის დაღწევის ნაბიჯად განვიხილოთ. სახლის აშენებით ქალები ქმნიდნენ მყარ საფუძველს საკუთარი თავისა და ოჯახებისთვის. ქალები, რომლებმაც სახლი ააშენეს, უფრო მეტად თავდაჯერებულები და კმაყოფილები ჩანან, ვიდრე ეთნიკურად ავარელი ქალები, რომელთა ცხოვრების დიდი ნაწილი გადასახლებებით ან/და უსახლკარობით განისაზღვრა.

ქალთა ცხოვრების წესს იდეურად კრავდა სახელმწიფოს წესრიგის მიმართ კონფორმულობა და კულტურასთან ერთობა, რაც სტალინის სიყვარულით იყო სიმბოლიზებული. სახელმწიფოს სხვადასხვა პოლიტიკები, რომელიც ქალთა შრომასა და სექსუალობაზე გავლენას ახდენდა, სწორედ ამ ჰეგემონური იდეოლოგიით იფუთებოდა. ეს საკითხი შესაძლოა ცალკე დანვრილებით გამოკვლევას საჭიროებდეს, თუმცა აქ შეგვიძლია აღვნიშნოთ კოლექტივიზაციის შედეგად ქალთა შრომის რეგულირება და გადასახლებები, რომლის პირობებში ქალებს გადარჩენა კიდევ უფრო უჭირდათ და პროდუქტიულ და რეპროდუქციულ შრომას კიდევ უფრო მძიმე პირობებში გასწევდნენ, ვიდრე სტაბილურად ერთ ადგილას მყოფი ქალები. ცხადია, დიდი გავლენა მოახდინა მეორე მსოფლიო ომმაც - გადასახლებების, როგორც პოლიტიკური რეპრესიებისა და სასჯელის, ნაწილი მეორე მსოფლიო ომის პერიოდს დაემთხვა; ოჯახები გაჭირვების გამო თავადაც იცვლიდნენ საცხოვრებელ ადგილებს; ქალები იბრძოდნენ გადარჩენისთვის და როგორც ერთ-ერთი რესპონდენტი აღნიშნავს, “მონურ შრომას” გასწევდნენ; ომის შემდეგ გადარჩენილ ჯარისკაცებს, ოფიცრებს და მათ ოჯახებს კვლავ ეხებოდათ და ემუქრებოდათ სახელმწიფოს მხრიდან სასჯელი და გადასახლება. საინტერესოა, რომ ომის შედეგად წარმოქმნილი კაცების დეფიციტის მიუხედავად, სახელმწიფომ მაინც მოახერხა შეენარჩუნებინა ან აღედგინა ოჯახის პატრიარქალური

სტრუქტურა ქალის ჭარბი რეპროდუქციული შრომით. სწორედ ამას ვხედავთ ნარატივების გმირი ქალთა უმეტესობის ისტორიებში, რომლებმაც რეპროდუქციულ ასაკს ომის შემდეგ, დაახლოებით 1940-იანი წლების ბოლოს ან 1950-იანების დასაწყისში მიაღწიეს. ამას ადასტურებს არა მხოლოდ თავად კონკრეტული ქალების ოჯახები და რეპროდუქციული შრომა, არამედ ამ მოდელის ნორმატიულობა და ჰეგემონურობა, რაც ასევე თვალსაჩინოა ნარატივებში. ეს მიგნება ბადებს კითხვებს: რა პოლიტიკურ მექანიზმებს იყენებდა სახელმწიფო ამისთვის? ომის პერიოდისა და ომის შემდგომი პოლიტიკური რეპრესიების ამ წესრიგის შენარჩუნებას ხომ არ ემსახურებოდა? ამ შემთხვევაში ანალიზს ამ ახალი კითხვებით დავასრულებ.

ბიბლიოგრაფია

აბრამიშვილი, მარიამ და ეთერ გოგინაშვილი. 2017. “ეთერ გოგინაშვილი.” *ქალი საბჭოთა სოფელში: გეპირი ისტორიები*, რედ. ნინო ბექიშვილი, 104-109. თბილისი: ფონდი “ტასო”, ჰაინრიჰ ბიოლის ფონდის სამხრეთ კავკასიის რეგიონული ბიურო.

ბექიშვილი, ნინო. 2017. “ქალები საბჭოთა მესხიერებით: უჩინარი ტრავმა.” *ქალი საბჭოთა სოფელში: გეპირი ისტორიები*, რედ. ნინო ბექიშვილი, 15-35. თბილისი: ფონდი “ტასო”, ჰაინრიჰ ბიოლის ფონდის სამხრეთ კავკასიის რეგიონული ბიურო.

გოდერძიშვილი, ცისანა და ალათო გვარამაძე. 2017. “ალათო გვარამაძე.” *ქალი საბჭოთა სოფელში: გეპირი ისტორიები*, რედ. ნინო ბექიშვილი, 56-68. თბილისი: ფონდი “ტასო”, ჰაინრიჰ ბიოლის ფონდის სამხრეთ კავკასიის რეგიონული ბიურო.

გოდერძიშვილი, ცისანა და ბაგრატ (ბადრი) ახალაია. 2017. “ბაგრატ (ბადრი) ახალაია.” *ქალი საბჭოთა სოფელში: გეპირი ისტორიები*, რედ. ნინო ბექიშვილი, 174-205. თბილისი: ფონდი “ტასო”, ჰაინრიჰ ბიოლის ფონდის სამხრეთ კავკასიის რეგიონული ბიურო.

გოდერძიშვილი, ცისანა და მარგო ნაყეური. 2017. “მარგო ნაყეური.” *ქალი საბჭოთა სოფელში: გეპირი ისტორიები*, რედ. ნინო ბექიშვილი, 128-137. თბილისი: ფონდი “ტასო”, ჰაინრიჰ ბიოლის ფონდის სამხრეთ კავკასიის რეგიონული ბიურო.

ლეუავა, ნინო და მალხაზ სალდაძე. 2017. “წინასიტყვაობა ჰაინრიჰ ბიოლის ფონდის სამხრეთ კავკასიის რეგიონული ბიუროსგან.” *ქალი საბჭოთა სოფელში: გეპირი ისტორიები*, რედ. ნინო ბექიშვილი, 7-10. თბილისი: ფონდი “ტასო”, ჰაინრიჰ ბიოლის ფონდის სამხრეთ კავკასიის რეგიონული ბიურო.

ტურაშვილი, მარინე და გულხანუმ ჩოფანოვი. 2017. “გულხანუმ ჩოფანოვი.” *ქალი საბჭოთა სოფელში: გეპირი ისტორიები*, რედ. ნინო ბექიშვილი, 240-249. თბილისი: ფონდი “ტასო”, ჰაინრიჰ ბიოლის ფონდის სამხრეთ კავკასიის რეგიონული ბიურო.

ტურაშვილი, მარინე და რაუზანათ იბრაგიმოვი. 2017. “რაუზანათ იბრაგიმოვი.” *ქალი საბჭოთა სოფელში: გეპირი ისტორიები*, რედ. ნინო ბეციშვილი, 270-279. თბილისი: ფონდი “ტასო”, ჰაინრიჰ ბიოლის ფონდის სამხრეთ კავკასიის რეგიონული ბიურო.

Buckley, Mary. 1981. “Women in the Soviet Union”. *Feminist Review* 8: 79-106.

De Vaus, David. 2002. “Finding a Sample.” In *Surveys in Social Research* (Fifth ed.), 84-116. London: Routledge.

Rich, Adrienne. 1980. “Compulsory Heterosexuality and Lesbian Existence”, *Signs* 5 (4): 631-660.

Smith, Richard Candida. 2003. “Analytic Strategies for Oral History Interviews.” In *Inside Interviewing: New Lenses, New Concerns*, ed. James A. Holstein and Jaber F. Gubrium, 347-367. Thousand Oaks: SAGE Publications.

სქოლიო

ⁱ სისტემური შერჩევა ალბათური შერჩევის ერთ-ერთი სახეა. დე ვაუსი (2002, 88) სისტემური შერჩევის მეთოდს შვიდ ნაბიჯად ყოფს: 1. შერჩევის ჩარჩოს მოძიება; 2. პოპულაციის ზომის განსაზღვრა; 3. შერჩევის ზომის განსაზღვრა; 4. შერჩევის წილადის გამოთვლა პოპულაციის ზომის შერჩევის ზომამზე გაყოფით; 5. საწყისი წერტილის არჩევა 1-სა და 5-ს შორის რიცხვის შემთხვევითი შერჩევით; 6. არჩეული რიცხვის შესაბამისი შემთხვევის განსაზღვრა საწყის წერტილად; 7. შერჩევის წილადის გამოყენება ყოველი n შემთხვევის ასარჩევად.

ⁱⁱ „ლესბოსური კონტინუმი“ ადრიენ რიჩის (1980) ტერმინია. ლესბოსური კონტინუმი მოიცავს „ქალთან იდენტიფიცირებულ“ გამოცდილებებს, როგორც ჰომოსექსუალურ, ასევე ჰომოსოციალურ კავშირებს ქალებს შორის. რიჩი ამ ტერმინით აღნიშნავს ქალებს შორის კავშირების და წინააღმდეგობის მნიშვნელობას, რითიც ისინი ცნობიერად თუ არაცნობიერად უპირისპირდებიან სავალდებულო ჰეტეროსექსუალობას და კაცთა დომინაციას.